

EDUSKUNNAN LIIKENNEVALIOKUNTA

Helsingissä

23 päivänä toukokuuta 1989

Lausunto n:o 2

Valtiovarainvaliokunnalle

Eduskunnan päätöksen mukaisesti valtiovarainvaliokunta on kirjeellään 11 päivältä toukokuuta 1989 pyytänyt liikennevaliokunnan lausunnon hallituksen esityksestä n:o 60 laiksi Valtionrautateista.

Asian johdosta ovat olleet kuultavina hallitusneuvos Jaakko Pohjola ja apulaisosastopäällikkö Mikko Talvitie liikenneministeriöstä, talousjohtaja Veikko Vaikkinen rautatiehallituksesta, puheenjohtaja Kalervo Matikainen Rautatievirkamiesliitto ry:stä, puheenjohtaja Pentti Kesseli Rautatieläisten Liitto ry:stä, pääsihteeri Timo Tanner Veturimiesten liitto ry:stä, puheenjohtaja Rainer Partanen VR Teknilliset — VRT ry:stä, puheenjohtaja Veikko Toivanen Rautateiden Insinöörit ry:stä, toimitusjohtaja Heikki Kääriäinen Linja-autoliitosta ja tiedottaja Olli Blomberg Suomen Kuorma-autoliitosta.

Hallituksen esitys

Esityksessä ehdotetaan, että Valtionrautateista muodostetaan valtion liikelaitoksista annetun lain mukainen valtion liikelaitos. Valtionrautateiden tulisi esityksen mukaan huolehtia rautatieliikenteen ja siihen liittyvien palvelujen kehittämisestä ja tarjonnasta asiakkaiden ja koko yhteiskunnan tarpeiden sekä liiketönnän edellytysten mukaisesti. Rautatieliikenteen yhteiskunnalliset edut muihin liikenne-
muotoihin nähden tulisi ottaa huomioon liikennepoliittisia ohjauspäätöksiä tehtäessä.

Valtionrautateiden hoitamat radan ylläpito- ja rakentamistehtävät rahoitettaisiin valtion tulo- ja menoarviossa osoitetuin määrärahoihin muiden liikenneväylien tavoin. Tulo- ja menoarvioon otettavien määrärahojen kautta ohjattaisiin rataverkon laajuutta ja tasoa. Valtionrautatiet suoritaisi ratamaksua, jonka suuruus määrättäisiin vuosittain liikennepoliittisin perustein.

Valtionrautatiet päättäisi lähtökohtaisesti itse hinnoittelustaan. Asetuksella olisi kuitenkin tarvittaessa mahdollista säätää, että valtioneuvosto päättää hinnoista tai hintojen yleisestä tasosta lähinnä henkilöliikenteen tariffien osalta.

Jos Valtionrautateille määrätään merkittävä kannattamaton tehtävä tai velvoite, josta aiheutuvaa rasitusta ei oteta huomioon asetettaessa laitokselle tulostavoitetta, Valtionrautatiet hoitaa tehtävän siitä kertyvien tulojen ja laitokselle valtion tulo- ja menoarviossa myönnetyn korvauksen rajoissa. Korvauksia myönnettäisiin ensi sijassa Valtionrautateiden henkilöliikenteen palvelutarjonnan ja kohderyhmälennusten turvaamiseksi nykyisessä laajuudessa. Myös henkilöliikenteen yleisen hintatason pitäminen reaalisesti nykyisellä tasolla edellyttää korvauksia.

Siirtymävaiheessa sekä tarvittaessa myöhemminkin liikenne- tai muista yhteiskuntapoliittisista syistä Valtionrautateille voitaisiin osoittaa valtion tulo- ja menoarviossa kehittämismäärärahaa.

Valtionrautateiden henkilöstö säilyttäisi esityksen mukaan nykyisiin palvelussuhteisiinsa kuuluvat oikeudet ja velvollisuudet. Laki Valtionrautateista on tarkoitus saattaa voimaan 1 päivästä tammikuuta 1990.

Valiokunnan kannanotot

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella liikennevaliokunta pitää Valtionrautateiden muuttamista valtion liikelaitokseksi tarpeellisena ja tarkoituksenmukaisena. Valiokunta katsoo, että liikelaitoksena Valtionrautateilla on nykyistä paremmat mahdollisuudet nopeasti ja joustavasti reagoida kuljetusalalla ilmeneviin haasteisiin.

Hallituksen esityksen perustelujen mukaan uudistuksen tavoitteena on liikennepoliittisten ohjauksen selkeyttäminen. Valtionrautateiden liiketoiminnallisten tehtävien tehokkuutta ja taloudellisuutta voidaan nykyistä paremmin verrata kilpaileviin kuljetusmuotoihin ja eduskunnalla sekä valtioneuvostolla on mahdollisuus vaikuttaa väyläinvestointipolitiikalla liikennemuotojen työnjakoon liikennepoliittisten tavoitteiden mukaisesti.

Hallituksen esityksessä on lähdetty siitä, että valtioneuvosto päättää rataverkosta ja hyväksyy vuosittain radanpitoon osoitettujen määrärahojen käyttösuunnitelman. Valtion liikelaitoksista annetun lain (627/87) 10 §:n 1 kohdan mukaan valtion tulo- ja menoarvion käsittelyn yhteydessä eduskunta hyväksyy liikelaitoksen keskeiset palvelutavoitteet ja muut toimintatavoitteet. Valiokunta ehdottaakin lakiehdotuksen 3 §:n 2 momenttia muutettavaksi siten, että valtioneuvoston sijasta eduskunta päättää valtion ylläpitämästä rataverkosta ja hyväksyy vuosittain tulo- ja menoarvion käsittelyn yhteydessä radanpitoon osoitettujen määrärahojen käyttösuunnitelman. Näin rataverkon laajuus tulkittaisiin yleisen liikelaitoslain 10 §:n 1 kohdan mukaiseksi keskeiseksi palvelutavoitteeksi. Menettely vastaisi myös tieverkon rakentamisesta päätettäessä noudatettavaa käytäntöä ja olisi omiaan korostamaan eduskunnan vaikutusmahdollisuutta väyläinvestointipolitiikkaan.

Liikennepoliitiikan eräänä tavoitteena on hallituksen esityksen perustelujen mukaan kuljetusmuotojen työnjaon ohjaaminen yhteiskuntataloudellisten tavoitteiden mukaisesti mahdollisimman tehokkaaksi ja taloudelliseksi. Tällöin tulee ottaa huomioon myös yritystaloudellisista laskelmista ilmenemättömät tekijät, kuten liikenteen onnettomuus- ja valvontakustannukset, hyvinvoinnin menetykset sekä vaikutukset maankäyttöön ja ympäristöön.

Valiokunta korostaa rautatieliikenteen edullisuutta erityisesti liikenneturvallisuuden, energiatalouden ja ympäristönsuojelun kannalta ja pitää välttämättömänä, että rautatiekuljetusten

kilpailukyvyistä huolehditaan kehittämällä rautateiden palvelukykyä mm. kuljetusnopeuksia nostamalla ja matkustusmukavuutta parantamalla. Tämä edellyttää huomattavia investointeja rataverkon parantamiseen ja ratojen sähköistykseen sekä kuljetuskaluston uusimiseen. Nämä investointitarpeet tulee ottaa huomioon päätettäessä valtion tulo- ja menoarvion yhteydessä radanpidon rahoituksesta ja kehittämismäärärahasta.

Valiokunta ehdottaa lakiehdotuksen 7 §:ään lisättäväksi uuden momentin, jossa valtion liikelaitoksista annetun lain periaatteiden mukaisesti todettaisiin, että eduskunnan tai valtioneuvoston määräämä kannattamaton tehtävä on otettava huomioon laitoksen tulostavoitetta määrättäessä tai sen hoitamiseen on osoitettava määräraha valtion tulo- ja menoarviossa.

Valtionrautateiden henkilöstö säilyttää esityksen mukaan nykyisiin palvelussuhteisiinsa kuuluvat oikeudet ja velvollisuudet. Valiokunta pitää tärkeänä, että Valtionrautateiden henkilöstön palvelussuhdeturva ei liikelaitosuudistuksen johdosta heikkene nykyisestään. Valtionrautateiden henkilöstön palvelussuhdelajina tulee liikelaitosuudistuksen jälkeenkin olla pääsääntöisesti virkasuhde.

Perustuslakivaliokunnan Posti- ja telelaitoslakiin antamaan lausuntoon (PeVL n:o 1) viitaten valiokunta ehdottaa lisäksi 14 §:ää selkeytettäväksi siten, että virkamieheen, joka käyttää valtion virkamieslain voimaanpanosta annetun lain (756/86) 15 §:n mukaista oikeuttaan lakkautuspalkkaan, ei sovelleta tämän lain 11 §:n 2 momentin säännöstä.

Edellä esitetyn perusteella liikennevaliokunta esittää kunnioittavasti lausuntonaan,

*että valtiovarainvaliokunta mietintöä laatiessaan ottaisi huomioon, mitä tässä lausunnossa on esitetty, sekä
että hallituksen esitykseen sisältyvä lakiehdotus hyväksyttäisiin näin kuuluvana:*

Laki

Valtionrautateistä

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1—2 §
(Kuten hallituksen esityksessä)

3 §

Radanpito ja ratamaksu

(1 mom. kuten hallituksen esityksessä)

Eduskunta päättää rataverkosta ja hyväksyy vuosittain *tulo- ja menoarvion käsittelyn yhteydessä* radanpitoon osoitettujen määrärahojen käyttösuunnitelman.

(3 ja 4 mom. kuten hallituksen esityksessä)

4—6 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

7 §

Korvaukset

Jos eduskunta tai valtioneuvosto määrää Valtionrautateille kannattamattoman tehtävän tai velvoitteen, on siitä aiheutuva rasitus otet-

tava huomioon tulostavoitetta asetettaessa tai sen hoitamiseen on osoitettava määräraha valtion tulo- ja menoarviossa. (uusi 1 mom.)

(2 mom. kuten 1 mom. hallituksen esityksessä)

8—13 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

14 §

Siirtymäsäännökset

(1 ja 2 mom. kuten hallituksen esityksessä)

Valtionrautateiden henkilöstö siirtyy tämän lain mukaisen Valtionrautateiden palvelukseen ja säilyttää aikaisempiin palvelussuhteisiinsa liittyvät oikeudet ja velvollisuudet. *Virkamieheen, joka käyttää valtion virkamieslain toimeenpanosta annetun lain (756/86) 15 §:n mukaista oikeuttaan lakkautuspalkkaan, ei sovelleta tämän lain 11 §:n 2 momentin säännöistä.*

(4 mom. kuten hallituksen esityksessä)

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Saari, varapuheenjohtaja Knuuttila, jäsenet Heikki-

nen, Kekkonen, M. Lahtinen, Lehtosaari, Nordman, Nyby, Rauramo, Saarinen, Tennilä ja Valo sekä varajäsen Backman.

Eriävä mielipide

En ole voinut yhtyä valiokunnan muiden jäsenten kantaan Valtionrautateiden muuttamiseksi liikelaitokseksi. Liikelaitoksessa korostuu käytännössä voiton tavoittelu palveluperiaatteen syrjäytyessä. Valtionrautateiden tulisi kuitenkin toimia kansantaloudelliset näkökulmat, ympäristövaikutukset ynnä muut tekijät huomioiden.

Valtionrautateiden olisi toimittava muistaen myös vastuunsa harvaan asutuista seuduista. Liikevoiton tavoittelu on ristiriidassa tämänkin lähtökohdan kanssa, koska kehitysalueilla väkeä ja yrityksiä on vähän. Kuitenkin rautatiepalveluja näilläkin seuduilla välttämättä tarvitaan.

Helsingissä 23 päivänä toukokuuta 1989

Esko-Juhani Tennilä

